





# Ljubljanska škoda od velike povodnji v Sloveniji

Velikni deževni nalivi povzročili povodenj, ki je posebno v Ribniški dolini, na ljubljanskem barju in v Savinjski dolini. — Mnogo vasi je pod vodo. Tudi človeške žrtve. — Polja preplavljena, mostovi porušeni, ljudje so morali bežati iz svojih vasi. — Poplava večja od letošnje pomladanske in večja kakor ona leta 1923. — Sava 6 metrov nad normalo

Ljubljana, 24. sept. 1933. Velikni deževni nalivi, ki so tri dni lili na slovensko barje, so povzročili silno povodnjo. Sreda 20. t. m. zvečer je deževal in je potem z majhnimi deževji do danes se je vreme nekoliko umirilo, marveč je bilo z velikimi količinami vode. Vsi polji bili kmalu prepolni, od njega so hudourniki, iz podzemnih jarkov na notranjskem barju je začela bruhati voda, ki je začela razliti. Vsi polji bili kmalu prepolni, od njega so hudourniki, iz podzemnih jarkov na notranjskem barju je začela bruhati voda, ki je začela razliti.

silici in mestni delavci so ves dan opravljali reševalno službo. Voda je spodjeda na več krajih savinjsko železnico in je bil v soboto ves promet na savinjski železnici ukinjen. Narasla Savinja je porušila savinjsko brv pri mestnem parku, v soboto popoldne pa je odneslo tudi stari kapucinski sabo veliko kopalno uto in več hloedov in to je zrahljani most porušilo. Savinja je porušila tudi mostove in brvi na Polulah, pri Levcu, v Kasazah pri Petrovčah in Letušah. Poplavljeni so tudi kraji: Vrbje, Ložnica, Grajska vas, Kaplja vas, Dolenja vas, Spodnje Roje in Zgornje Roje; cesti med Vojnikom in Dobro ter med Velenjem in Dolincem sta poplavljeni in neprehodni. Narasla Savinja je porušila tudi šmarjetski most v Rimskih toplicah in je šmarjetski odtrgala od postaje. Pri Zalcu je bila Savinja 1000 metrov široka. Skozi Vrbje je drla meter visoka voda. Mnogi so se morali zateči na podstrešje, kjer so v strahu preživeli dan. Bali so se, da jim bo deroča voda spodjeda in zrušila hiše. Človeške žrtve bi bile številne.

Nepotrjene vesti pravijo, da sta v Celju dva moška utonila, nekaj pa tudi v okolici. Dognati pa tega še ni bilo mogoče. Tudi iz Zalca poročajo, da so opazili v deročih Savinji moško truplo. V Celju pa je v Zavodni od strahu umrl stari Vamovšek, ki ga je zadela kap. Mnogo ljudi v Celju pa so rešili iz smrtnih nevarnosti s čolni. Tako samo iz "kolera-spitala" 9 oseb. Kmalu zatem je to staro zasilno bolnišnico voda odnesla.

V soboto zvečer je začela Savinja upadati. Ker že od sinoči ne dežuje, je verjetno Savinja upadla že toliko, da ne ogroža več vasi in mesta.

## V Ribniški kotlini

je bilo pustošenje prekipelih potokov in hodournikov morda najhujše. Take poplave še najstarejši ljudje ne pomnijo. Pravijo, da je bila podobna katastrofa l. 1824. Od srede ponoči je deževalo, nad Boncarjem pa se je še utrgal oblak, da je bilo v takih kurkih, kakor da bi škaf obracali. Oblak se je zliil nad Cerkljico, nad Iško in Ribnico. In potem je deževalo na vso moč vse do sobote zvečer. Voda je vdrla v vasi, potoki so narasli, iz podzemskih vrelcev je bruhala voda v močnih rekah in zalivala vasi. Bistrica je porušila vse lesene mostove. Ribnico je preplavilo in kleti so polne vode in blata. Poslužujejo se čolnov. Poti in ceste so razdrte. Več vasi so morali izprazniti in so se kmetje preselili v višje leže kraje. Tako Podpeč, Podgora in Veliki Videm (pri Dobrem polju). Ko je deževalo drugi dan, so kmetje v skrbeh za krompir ali na polje, da bi ga izkopali. A voda jim je njive razrila in vse odnesla. To je bil krompir, ki so ga spomlad drugič posadili, ker jim ga je prvega odnesla pomladanska povodenj. V Sodrčici je prav tako hudo. Vsa trg je pod vodo. Voda je prihrumela kar naenkrat, z vseh strani je vdrla v vas ravno, ko so bili ljudje v cerkvi pri maši. Požiralniki niso mogli požirati vseh teh množin vode, pa je začela voda iz vseh rup bruhati nazaj na dan in zalivati Dobropolje, ki ga je preplavilo.

Iz stružanske kotline, ki je po daljšem dobropoljske, ni bilo v soboto nikakih vesti. Najbrž ga je voda odrezala popolnoma od okolice, da ne morejo niti sporočiti, kako je tamkaj. Iz sosednih Kompolj pa je bilo slišati neprestano plat zvona, ki je klical na pomoč. Vlak, ki je vozil v soboto popoldan proti Kočevju, so morali v Dobrem polju ustaviti in se je vrnil v Ljubljano. Tudi iz Kočevja ni bilo vlaka. Praga je namreč pri Zleblju in Stari cer-

kvi zrahljana in pod vodo. Promet je bil ukinjen.

Zalita je tudi planinska dolina, kakor poročajo z Raketa. Cestni promet med Ložem in Cerkljico je onemogočen. Tudi Loška dolina je pod vodo. Obrh se je razlil od Pudoča dalje po vsej dolini.

## Človeške žrtve Kamniške Bistrice

Tudi Kamniška Bistrica je zaradi večdnega neprestanega deževja narasla, odnašala hode in brvi ter preplavila polja pri Nevljah, Kamniku in Domžalah. Most pri Duplici je podrla in je zveza z Radomljami pretrgana. Promet med Kamnikom in Gornjim gradom je pretrgan zaradi mnogih plazov in porušeni mostov. Med Kamnikom in Stahovico je ostal le en most, vsi drugi so šli. Ko je Bistrica podrla leseni most na cesti Stahovica-Bistrica, sta utonila pri tem dva otroka. Ob mostu se je ustavljalo vejeve in drevesa, pa so ljudje to spravljali iz vode, ker je bil most v nevarnosti. Polno je bilo tudi gledalcev. Dva orožnika sta ravno ljudi podila z mostu, ko se je breg na eni strani mostu zrahljal in odtrgal. Ta hip je most žgmel v strugo, in z njim tudi ljudje. Nekateri so se rešili sami, druge so rešili spretnejši plavalci, dvojce otrok pa je Bistrica odnesla. Oskrbnica planinske kočice na Kokrškem sedlu Erjavškova je stala na mostu, držeč za roko svojo 6-letno hčerko. Erjavškova se je pri zrušenju mosta rešila, hčerko pa je odneslo. Prav tako je odneslo nekoga 10-letnega šolarja.

Tudi Drava in njeni dotoki iz mežiške doline so narasli ter pustošili. Meža je vdrla v Guštanj ter zalila več hiš, med njimi tudi jeklarino, kjer je napravila mnogo škode. Jez in most je porušila. V Mariboru je Drava porušila provizorični leseni most, ki veže breg z Mariborskim otokom. 100.000 Din vredni most je odneslo proti Ptuj, kjer so ga nekaj ujeli, drugo pa je odneslo dalje. V Mariboru so opazili v Dravi tudi moško truplo, ki ga pa niso mogli potegniti iz deročee reke. V Ptuj ni bilo škode.

Novo mesto je bilo popolnoma odrezano od okolice. Krka je narasla za tri metre ter rušila mostove in odplavljala les. Mnogo vasi je pod vodo: Dolnje Kronovo, Žbure, Čučja mlaka, Meščava vas, Zameško, Malnica, Zalag, Skočjan in splot desna stran ob Krki do Kostanjevice. Grad Otočec je odrezan od sveta; voda je podrla oba mosta in vdrla v grad. Graščaka in njegovo družino so morali rešiti gasilci. Cestne zveze Novega mesta in okolice so pretrgane.

V Mirni je vdrla voda skozi okna v mnoge hiše. Voda je razdelila Mirno na dve polovici, zveza je mogoča le z vozovi. Pri Mirni je voda spodjeda železniški most in ga porušila. Mnogo hiš je v spodnjem delu pod vodo.

Na Barju je zavzela poplava velik obseg. Okrog 16.000 akrov zemlje je pod vodo. Od Vrhnike do Lavrice, od Ljubljane do Krma, to je eno samo jezero.

Iz Ptuja so v vse poplavljenе pokrajine poslali vojske pionirje na pomoč.

## Vode padajo

V soboto zvečer pa je tridnevno deževje prenehalo in danes, nedelja 24. septembra, je padlo le nekaj kapelj dežja. Iz vseh strani prihajajo vesela sporočila

da zaradi tega vode upadajo. Ne katere poplavljenе hiše so že dostopne, a silen je obup ljudi, ki se vračajo vanje, ki so vse opustošene: po kleteh in sobah stoji voda in blato in kamenje, mnogo oprave je odneslo in marsikateri hiši kakšen vogal. Če bo še nekaj dni ostalo tako suho vreme, se bodo vode vrnile v struge. Takrat bo lahko približno presoditi škodo, ki sega v milijone.

Tako tolče naše kmete in obrtnike vse: svet z davki in draginjo, nebo s čezmernimi nalivi. Zato tudi ne morejo pričakovati kake izdatne pomoči. V še hujši bedi se bodo prebijali skozi mižerno življenje teh dni.

## SE O POVODNJI V SLOVENIJI

### Vode se vračajo v svoje struge

Ker v nedeljo 24. in ponedeljek 25. sept. ni deževalo, se vode polagoma vračajo v svoje struge. Pogled na razdejanje je strahoten. Škoda narasla v težke milijone. Na Barju je gotovo nad 1 milijon Din škode, v krškem okraju je škode za 2 in pol milijona, v Savinjski dolini gre škoda prav tako v milijone, in neprecenljiva je škoda v dolini Struga pri Dobropolju na Dolenjskem, kjer se voda najbrž kakih 14 dni ne bo odtekla. V tej dolini so bile vse vasi pod vodo in večina poslopj je skoroda popolnoma uničenih. Najbolj prizadet je Podtabor, kjer je uničenih 60 gospodarskih objektov. Voda je pridrela s tako naglico in v takih množinah, da so ljudje jedva rešili svoje življenje z begom v hrib, kjer so čakali v gozdu rešitve. Tudi Pričerkvi stoji vse hiše v vodi. V župnišču je dosegla voda prvo nadstropje in je bil župnik tri dni izoliran v župnišču. Po farovških zapisnikih, je bila podobna, a milejša povodenj leta 1824, ko je tudi vdrla voda v cerkev, a je segala le do oltarnih stopnic, topot pa je segla za dva metra višje. Pri normalnih poplavah doseže voda kvečjemu 4 metre nad normalo, zdaj pa je segala ponekod do 30 metrov visoko. Druge poplavljenе vasi v struški kotlini so: Potiskavec, Pata, Kolenča vas, Podtabor, Lipe in del Raplovega. (V Raplovcem je umrl ob začetku povodnji otrok; ker ga ne morejo pokopati, leži še vedno doma na podstrešju, kamor so prenesli trupele, da ga ne odnese voda. Pokopališče v Strugah je preplavljeno, videti je vršiče križev na grobovih.) Z vseh strani prihajajo zdaj podrobna poročila o posameznih manjših in večjih nesrečah; nekaj podrobnosti bomo še objavili. Dejstvo je, da je škoda za mnogo milijonov in da trpi predvsem kmet. Banska uprava je razdelila nekaj tisoč Din podpor, tu 5000, tam 10.000 Din, na Barju pa je mestna občina razdelila 1.500 hlebov kruha. Vlada je baje sklenila poslati 200.000 Din podpore.

### Škoda na mostovih in cestah

Novo mesto, 26. septembra. — Po hudih nalivih in velikih poplavah, po katerih je bila vsa dolina ob Krki hudo prizadeta, so začele vode sedaj naglo vpadati. Tehnični oddelek novomeškega sreskega načelstva je začel z zasilnimi in reševalnimi deli pri onih javnih napravah, ki so v največji nevarnosti pred uničenjem in razdejanjem in jim je voda vsaj kolikor toliko še prizanesla. Glavnim poplavljam izpostavljeni deli cest so še

vedno pod vodo, tako na več mestih državne in banovinske ceste Novo mesto-Zagreb. Novo mesto-Ponikva-Nemška vas ter Novo mesto-Krško. Škoda, povzročena na teh krajih na cestnišču in na odnešenem gramozu, znaša, kolikor se je dalo do sedaj ugotoviti, nad 20.000 Din.

Ogromna škoda pa je nastala na mostovih, zlasti na onem v Krški vasi, kjer je izredno narasla Sava zajezila Krko. V nedeljo okrog 4. zjutraj je katastrofalno visoka voda ob siloviti detonaciji, ki jo je bilo slišati več kilometrov daleč, razbila in odnesla vsi mostovni konstrukcije tega velikega mostu. Vodno stanje Krke v Kostanjevici, daširavno voda naglo pada, je še vedno visoko. Oba mostova čez Krko v Kostanjevici, ki sta sicer zelo ogrožena, sta ostala doslej nepoškodovana.

Na mostu čez Kolpo pri Metliki je voda odnesla ostanke dveh ledolomilcev in ves materijal od starega mostu, ki je bil pripravljen za uporabo pri napravi provizoričnega mostu in za zgraditev novega mostu. Celotna škoda na državnih cestah v novomeškem srezu se ceni na 200.000 Din. Vsa promet iz Brežic do Novega mesta se bo moral tako dolgo, dokler ne bo popravljen most v Krški vasi, vršiti od Velikih Malenc po banovinski cesti do Dolnjih Pirošic in od tu naprej po nepoškodovanem mostu čez Krko pri Cerkljah.

V Soteski je banovinska cesta, ki pelje preko Žužemberka in Grosuplje v Ljubljano, na več krajih poškodovana, prav tako pa tudi v teh krajih čez Krko izpeljani mostovi. Ti objekti so popravljeni toliko, da je vsaj za silo mogoč promet.

Od banovinskega mostu v Dragi so ostali samo piloti. Nekaj lesa od tega mostu so ljudje polovili in spravili na suho. Pri vasi Občice je banovinska cesta, ki pelje skozi Žužemberk in Ortomelj na Vinico, v dolžini 500 m v tako slabem stanju, da je vsak promet še vedno nemogoč. Voda je izkopala neštete kotanje, ki so globoke nad 1 meter. Ljudje, ki so pretrpeli v dneh poplavne katastrofe grozne trenutke in so sedaj ostali zaradi porušeni mostov brez zvez z bližnjimi kraji, so mnenja, da naj se ne grade več leseni mostovi, ki jih voda pri vsakem večjem nalivu poruši, marveč močni železobetonski mostovi, ki bodo stali nekoliko več, ki pa bodo zato kljubovali vakeemu pritisku in tako prihranili obilo stroškov za popravila.

### V Beli Krajini

Metlika, 26. septembra. — Kolpa je redko kdaj poplavlja kraje v Beli Krajini, vendar pa je zadnje dni narasla do višine, kakršne ne pomnijo ljudje že dolgo vrsto let. Pri Metliki je bila 7 m visoka, dočim proti Karlovcu še višja. Najvišja je bila Kolpa seveda pri Ozlju in to nad Jezom blizu 12 metrov, pod Jezom pa stanje sploh ni bilo mogoče ugotoviti, ker je Kolpa preplavila mero. Tudi pri Karlovcu je bil porast občutnejši in je voda poplavlja mnoga polja in livade, kakor tudi nekatere nižje ležeče ulice v mestu. Pri Metliki je korito Kolpe precej globoko in je lahko zmagovalo ogromne množine vode. In vendar je Kolpa poplavlja nižje ležeče livade in je tudi delno preplavila novo metliško kopališče,

kjer je v kabinah dosegla višino pol metra, čeprav je kopališče zgrajeno na precej vzvišenem bregu, kabine pa še posebej na meter visokih stebrih. Posebna nevarnost je pretela staremu mostu, ki ga podirajo, in novemu provizoričnemu, ki ga grade tik poleg starega, ker je voda skoraj dosegla cestišče, ki je sicer normalno skoraj 7 metrov nad vodo. Škoda pa ni bila občutna, ker sta oba mosta uspešno kljubovala navali vode in je odneslo le precejšnje količine lesa, pripravljenega za gradbo.

Tudi v višje ležečih krajih ob Kolpi niso poplave naredile večje škode. Pač pa je na področju občine Vinica med silnim vnetrom in grmenjem v vaseh Prištava, Majšče, Belkovec, Spodnje Zilje, Srednje Zilje in Zgornje Zilje padala kakor oreh debela toča, ki je storila veliko škodo v tem že itak siromašnem kraju Bele Krajine. Koruza, ajda in proso so delno popolnoma uničene, mnogo pa so pretrpele tudi druge kulture. Posebno občutna je škoda v vinogradih, kjer je grozdje pravkar dozorevalo in so marsikod ostale le okleščene trte. Preostalo grozdje pa je večinoma tako razpokano, da bo jedva še uporabno.

Prebivalci teh vasi so potrti. Naj bi komisija ugotovila škodo. Vprašanje prehrane v zimskih mesecih postaja zopet silno resno.

### Tudi Šoštanj je trpel

Šoštanj, 26. septembra. — Neusmiljena Paka pred svojim velikim ovinkom proti izlivu v Savinjo tudi tokrat mestu Šoštanju ni prizanesla. Mnogo meščanov je pregnala iz pritličja v prvo nadstropje ali v podstrešje, živino pa iz domačih hlevov daleč od paške struge pod tuji krov. Pri Šoštanju se izlivata v Pako dva zelo nagajiva hudournika, zato je ob vsaki poplavi ogrožena tudi železniška proga, zlasti pa še naselje. Paka je tokrat zrastle skoraj za 3 m nad normalo in je hudo poškodovala polja in lepo obdelane vrtove. Že mnogokrat se je govorilo o regulaciji Pake, toda k temu vedno primanjkuje kapitala, še bolj pa složnosti prebivalstva Saleske doline.

### Podjetnik izgubil plavega orla

Gary, Ind. — Theodore G. Rahutis, lastnik gostilne in plešišča v tem mestu, je prvi podjetnik, ki je izgubil plavega orla, znak NRA, zaradi kršenja upoštevne pogodbe z vlado. Rahutis ima 40 nameščenecv in vsi so se ponovno in ponovno pritožili, da morajo delati dolge dni in plača je pod minimom. Eden nameščenec se je pritožil, da je moral delati 21 ur v dveh dneh in za delo prejema 14c na uro. Po zakonu Nire je Rahutis podvržen kazni.

### ZAHVALA

V dolžnost si štejem, da se na tem mestu zahvalim za veliko iznenadenje, ki sem ga tako nepričakovano doživela na moj rojstni dan, katerega so mi pridelile moje sorodnice in prijateljice 3. oktobra zvečer. Bila sem zares presenečena ker nisem pričakovala tako velike procesije prijateljic, ki so sledile godeu ko mi je "lafiral" kot je že v navadi za god. Sprva so me spravile v veliko zadrego kako jim bom postregla, ker jih je bilo toliko; navsezadnje sem se pa prepričala, da so se z vsem preskrbele kar spada k taki zabavi. Zraven so še prinesle na koše veselega humorja kot se je pozneje videlo. Največje moje presenečenje je pa bilo ko sem zagledala na sredi kuhinje lep nov pralni stroj, ki bo odsedaj zanaprej nadomestoval moje roke. Pripravile ste mi veliko veselje, da vas ne bom nikdar pozabila.

V prvi vrsti naj gre priručna zahvala Mrs. Marian Jelovšek in Mrs. Frances Jereb, ki so si vse to zamislile in ves čas delovale, da je bilo vse pripravljeno. Zavedam se, da so imele dosti truda za to delo. Hvala John Pajsarju, ki je tako radevolje dovažal vse potrebščine. Zahvalim se tudi vsem drugim, katerih imen je preveč, da bi vsako posebej imenovala. Zato naj bo na tem mestu izrečena najlepša zahvala vsem skupaj.

North Chicago, Ill. (Adv.) Mrs. Frances Slabe.



Delo na Boulderu je nevarno. Letalo z bolničarko je vedno pripravljeno, da poleti na lito mesta in odnese ranjene delavce.

Louis Adam:

## SMEH V DŽUNGLI

AVTIOBIOGRAFIJA AMERIŠKEGA PRISELJENCA  
Poslovenil Stanko Leben

Eden izmed fantov je nosil ogromen pljuvalnik iz medu, privezan na koncu dolge prekle. Ta pljuvalnik je bingljaj nad glavami množice, ki jo je ubiral na trg pred sodno palačo. S tem pljuvalnikom so nameravali "kronati" veliko marmorno soho cesarja Franca Jožefa pred sodno palačo.

Janko in jaz sta bila sredi ljudske množice, plamenca od razburjenja. Pri korakanju se me je držal za roko.

Toda še preden sem se utegnil obrniti tja, kamor mi je pokazal, je oddelek avstrijske kornice, ki je bila z dvema polkoma nastanjena v mestu, naskočil množico iz stranske ulice, kjer nas je čakal v zasedi. Bliskovito so bili konjeniki nad nami z golimi sabljami. Tedaj je vročekrvnež iz naše srede zaludal kamen na poročnika, ki je poveljeval oddelku, nato pa je častnik ukazal:

"Ogenj!"

Vojaki, ki niso imeli v rokah sabelj, so začeli streljati po mili volji in zanesli preplah v množico, ki je bila dotlej polna vragoli in bojevitosti. Pred streljajočimi vojaki smo se razpršili na vse strani. Nekateri izmed mladcev so iskali zavetja po trgovinah, kavarnah in v vhodih zasebnih poslopij.

Nenadoma se je Janko, ki je tekkel pred menoj zgrudil. Bil je mrtev, s kroglo v glavi. Mislil, da se niti zavedel ni, da ga je zadelo.

Spotaknil sem se obenj in padel, komaj se zavedajoč, kaj se je zgodilo.

Potem je streljanje ponehalo. Vsega skupaj sta bila dva mrtva in štirje ali pet ranjenih, sami dijaki. Vse se je dogodilo v komaj dveh minutah.

Bil sem nekoliko obtolčen in opraskan, a drugače nepoškodovan. Klečal sem poleg Janka in še vedno samo motno slutil, kaj se je bilo zgodilo. Tedaj me je odtrgal od trupla orožnik in me aretiral. Bil sem med dvajsetico, morda jih je bilo več, ki so jih vtaknili v zapor.

Tri dni sem čakal v mestnem zaporu kakor omamljen. Vse je bilo prestrašno, da bi bil premišljal o tem. Samo kdaj pa kdaj in le za nekaj minut naenkrat sem se predal polni zavesti tega, kar se je zgodilo. Janko je bil mrtev in spominjam se, da sem se jokal. Eden izmed paznikov, ki je bil naklonjen jugoslovanskemu gibanju, je neopazno vtaknil časopis v celico, v kateri sem sedel s tremi drugimi tovariši, in skupaj smo brali o sijajni, ogromni pogrebni svečanosti, s katero je Ljubljana počastila Janka in njegovega padlega tovariša. Bila sta narodna junaka. Brali smo tudi, da bodo vsi, ki so bili aretirani, izgnani iz gimnazije in da jim bo v bodoče prepovedan vstop na katerikoli vzgojni zavod, ki ga vodi cesarska in kraljevska vlada.

Kaj naj bi začel, če bi bil zares izgnan iz šole? ... Nelzogično se je znova oglašala misel na Ameriko in mi začela brniti v glavi. V Ameriko pojdem, brez Janka. In tedaj sem vnovič zajokal, moji tovariši pa, ki so z menoj sedeli v celici, mladci kakor jaz, sredi desetih in dvajsetih let, ki so cenili prijateljstvo med Jankom in menoj, so se trudili, da bi me potolažili.

V

Četrty dan po krvavem dogodku, na dan, ki je sledil pogrebu, so nas skoro vse izpustili iz zapora.

Doma na stanovanju so čakali name mati, oče in stric Martin.

Mati se je smehljala, čeprav ni bilo dvoma, da ji je šlo bolj na jok, in me objela. Oče in stric Martin sta bila mrka.

"Kaj pa si napravil, sin?" je dejal oče s trdim glasom. Povedali so mu že, je pristavil, da sem izgnan iz šole in da je sedaj on osebnost odgovoren cesarski oblasti za moje bodoče politično delovanje, dokler ne bom polnoleten.

"Ničesar nisem storil, oče," sem odvrnil, "razen —" in po svoje sem jim obrazložil jugoslovansko gibanje in demonstracijo.

"Zakaj pa si moral biti pri demonstracijah?" je vprašala mati, ki je s težavo zadrževala solze.

"Ker je bil tam moj prijatelj Janko Radin," sem odgovoril.

"In tvoj prijatelj Janko Radin je bil seveda pri demonstracijah," je dejal stric Martin, "ker si bil ti zraven."

Vsi smo se nasmehnil, celo oče. Brez dvoma so vsi čutili, da so avstrijski vojaki ravnali nasilno in sramotno, ko so zajezili med nas slovenske študente in nas ubijali, ne glede na to, kaj smo naredili ali skušali narediti.

"Kaj misliš pa sedaj?" je vprašal oče.

Bil sem v zadregi in obotavljal sem se z odgovorom. Že bi bil skoro naravnost zinil, da hočem v Ameriko, ko sem se premislil in odgovoril: "Ne vem, oče."

Oglasila se je mati: "Stric Martin meni, da bi te, če je božja volja taka in če bi pomagal fa ali oni prečastiti gospod tu v mestu, ki ga stric Martin pozna, sprejeli v jezuitsko šolo, pa bi ti potem ne bilo treba izgubljati časa, čeprav so te izgnali iz cesarske šole."

Jezuitska šola! Naladno me je streslo kakor od groze.

"Nokaj, ali bi hotel?" je zadirčno vprašal oče.

Proseče je gledala vame mati. Njen nasmeh je bil neodoljiv. Seveda je želela iz vse duše, da bi pristal. "Potem boš gotovo duhovnik," je dejala.

Zopet sem se zdrznil.

Rekel sem: "Ne vem oče." Izmikal sem se pogledati materi v oči. "Jaz ..."

"Praviš, da ne veš?" je vzkliknil oče. Tedaj se je oglašil stric Martin: "Daj, da ti vse lepo obrazložim, sinko moj. Saj veš, kje je jezuitska šola, mar ne?"

"Vem, stric," sem odgovoril.

Jezuitska šola je bila v najstarešem delu Ljubljane. Stala je takoj za jezuitsko cerkvijo, bila tako rekoč njen del. Vsa poslopja so bila stara nad šest sto let, obdana z visokim, debelim zidom, ki je bil črn od umazanosti in starosti. Tu in tam se je zidovje kručilo, razpadalo. Mestoma je kamenje prerasčal svetlozelen mah. Poznal sem tudi notranjost jezuitske cerkve. Stopil sem bil nekočkrat vanjo iz radovednosti. Bila je mračna, zatohla, po plesnobi zaudarjajoča stavba. Mrzlo me je streslo v tem ozračju. Nekoč, ko sem stopil vanjo, sem videl skupino dečkov, gojencev jezuitske šole, oblečenih v uniforme, klečečih v polkrogu okoli velikega oltarja, prepevajočih hvalnice.

(Dalje prihodnjik.)

## Kriza in zadružništvo

Vsem je gotovo znano, da se imenuje gospodarski sestav, ki velja v večini kulturnih in civiliziranih držav današnjega časa, zasebno-kapitalistični gospodarski sistem. Po njega delih sodeč je njegov glavni cilj in smisel: povišanje zasebnega dobička oz. dobička lastnikov produkcijskih sredstev kakor tudi vseh drugih panog tega gospodarskega sistema. In sredstva za doseg čim večjega profita so različna; no, ta sistem dejansko prav nič ne izbira sredstev, s katerimi bi lahko povišal na eni strani produkcijo, na drugi strani pa svoj dobiček. Sredstva za doseg teh ciljev niso samo racionalizacija produkcije ali postavitev vsega gospodarstva na kreditni sistem ali iskoriščanje delovnih sil delavstva do najskrajnejših možnosti — za ta sredstva so dobre in zelo primerne tudi vojne, ki jih čisto taki kapitalistični magnati izvajajo z namenom, da se poviša produkcija gotove panoge izdelkov in s tem seveda neprijetno poviša tudi dobiček.

Točni so bili vsi ti računi kapitalistov za povišanje produkcije in za povečanje in doseg čim večjega profita. Točni so bili, ali ne bili bi v zmoti — če bi rekli, da so bili tudi povsem napačni. Bili so namreč povsem enostranski in ozirali so se samo na številke ene, recimo aktivne producentne strani, niso se pa ozirali na drugo, pasivno konzumentno stran. In pozabili so obenem tudi na pravilo, da izzove akcija vedno reakcijo in vprašali

se niso: ali res iskoriščanje in večanje produkcije nimata meja in nimata zadržkov?

In kaj se je zgodilo? Industrija in kmetijska produkcija sta se dvigali in rastle brez vsake mere in merila. Krediti so se dajali za povečanje in izboljševanje produkcije in trgovine prav tako brez vsake mere in merila. Blago se je zaradi povečane produkcije nabiralo, kreditni sistem brez gotovega denarja se je izpolnjeval, vse si lahko dobil na kredit ali obroke, toda? Naenkrat je bilo preveč blaga in preveč kredita — odjemalcev in denarja pa premalo. Poleg tega sta racionalizacija in tehnizacija industrije tako napredovali, da je bilo za večje množine izdelanega blaga treba vedno manj in manj delavcev in delovnih sil, kajti delali so večinoma stroji. In stroji so poleg tega razmeroma cenejši od živih ljudi, stroji ne stavkajo, stroji ne vodijo tarifnih pogajanj in kolektivnih dogovorov, zaradi tega: stroje noter, žive ljudi na cesto. Delavstvo na cesto, morda nič lažjega? Toda, kdo bo temu delavstvu dal jesti, kdo ga bo obul in oblekel in kdo mu bo nudil ostale življenske potrebe? Saj ima to delavstvo, ki proti lastni volji ne najde dela, prav tako pravico do poštenega življenja, kakor gospoda lastniki produkcijskih sredstev. Delavci, ki so bili vrženi na cesto in so ostali brez zasluzka so morali hočeš nočeš zmanjšati svoj odjem blaga in vseh življenskih po-

trebčin — in s tem je seveda ob povečani produkciji še padel konzum. To je spet povečalo zalogo blaga, povzročilo je nove redukcije delavstva in mezd in tako se je ta blodni krog vedno bolj in bolj slabšal in slabšal.

Poleg tega je naraščala tudi kmetijska produkcija in produkcija sirovin. Večje ponudbe nižje cene in nižji zasluzek. Cene poljedelskih izdelkov so padale in padle na minimum in tako so celi veliki deli sveta izgubili svoj glavni dohodek, kar se je spet zaradi zmanjšane kupne moči tudi poznalo na odjemu industrijskih izdelkov. In tudi to je pripomoglo k poslabšanju vse zadeve.

K temu so prišli še razni padci valut, namerni in nenamerni, potem različni pretresi v finančni politiki vseh mogočih držav. Ljudje, ki so imeli denar, so pri čem izgubili zaupanje tako v prave valute kakor tudi v denarne zavode, dvigali so denar, prevlačili so ga sem in tja, denarja je bilo premalo, odpadali so krediti, prišli so razni bankroti podjetij, ki so jih imeli za najtrdnjše, banke so zapirale vrata, prišli so moratoriji itd. posledica: celotni denarni sistem današnjega kapitalističnega gospodarstva se je zamajal in stresel.

Tako stojimo danes v sredini ene izmed največjih gospodarskih kriz, ki se zreali najbolj v krizi produkcije in konzumpcije ter v krizi denarstva. In simptomi te krize so: desetmilionni delavci in nameščenci so brez zaposelnosti, brez zasluzka so in brez nakupne moči, poleg njih

je pa na drugi strani na sto milijonov delavcev z zmanjšanim delovnim časom in z zmanjšanim zasluzkom ter seveda s tem zmanjšano nakupno močjo. Na drugi strani pa vidimo, da se zaloga dan za dnem večja, da uničujejo producenti velike zaloge živil (dasi stotomilijoni istočasno stradajo in hodijo po svetu goli) ter da stoji na stotine tovarov, ki ne delajo nego čakajo na boljše čase. Onih nekaj deset-tisočev najvišjih pa kljub vsemu ne pozna težav, njihove dividende so stalno visoke in ne padajo, nego se še višajo in višajo. Nadalje opažamo še drugi simptom — nihče nima več zaupanja v denarstvo. Države ne plačajo davkov, industrije ne plačujejo davkov in ne vračajo posojil, nihče ne vrača več ničesar, kar je dobil na posodo. Oni, ki imajo denar, ga imajo rajši tezavrirane, na drugi strani pa zahtevajo še oni denar, ki ga imajo v hranilnicah in bankah, ven. Ker nihče ne plača posojil, se ne morejo vračati tudi hranilne vloge — in različni moratoriji so posledica. In ker nihče ne vlaga novega denarja, niso mogoči novi krediti, pa še tam obično delo, kjer bi bila volja do podjetnosti. Se več: vsi zavodi odpovedujejo k temu že stare kredite in jih izterjujejo, da lahko izplačajo terjatve nezaupljivih vložnikov. Vse kreditni sistem je pretresen do temeljev. In tretji simptom? Vak dan je več meja med državami: včasih so bile samo politične meje, pa še te ne tako strogo kakor danes. Danes imamo poleg njih še carinske, devizne, trgovske, strankarske itd. In dejstvo je, da svet mednarodno medsebojno še ni bil nikdar tako omejen kakor je zdaj.

Vse to pсуjejo na krizo. Ta kriza produkcije in kriza konzuma, potem kriza zasluzka in zaposlitve, ta kriza denarstva je vzvalovala ves današnji gospodarski red in oni, ki so ga doslej vodili, ne vedo ne kod ne kam. Konferenca se vrsti za konferenco, načrt za načrtom, vendar doslej še ni bilo nobenega dovoljnega odgovora še manj kake dejanske rešitve. In posledica takega stanja je najbolj razvidna v gospodarstvu kot takem. Eno podjetje za drugim propada, ker ni možnosti prodaje blaga in ker se hoče vsako podjetje vzdržati nad vodo za vsak denar, se razvija obenem tudi konkurenca, ki ji ni para. Samo, da se jaz vzdržim nad vodo in povišam oz. razširjam svoje prodajno tržišče, a kaj drugi mi ni mar? Ta ogabna konkurenca zadeva tudi del podjetij, ki zaradi nje izgubljajo in propadajo. Poleg tega je tu še kriza kredita. Podjetja, ki bi potrebovala kredit, ga ne dobe, ona, ki ga imajo, ga morajo predčasno vračati. Pa kako vrtni, ko ni denarja? Itd. itd.

A kakšno je razmerje zadrug do krize?

Tudi zadruga ta kriza ni pustila nedotaknjene. Kako neki bi jih? Saj se vsi gospodarski zadrugi zaenkrat še vedno v okvirju današnjega gospodarskega reda in zadruga se morajo dasi s borce za nov gospodarski red — zaenkrat še vedno ravnati po americeah današnjega gospodarskega reda. Vendar so pa zadruga pokazale v tej krizi, da so veliko bolj odporne kakor po druga privatna gospodarska podjetja.

Vendar današnji boj zadrug ni naperjen samo v smeri h krizi. Zadruga se ne borijo samo s krizo in njenimi posledicami, prav tako tudi ne z njenimi prekršitvami dosedaj veljavnih gospodarskih pravil. Zadruga se morajo zdati boriti tudi proti ogabni konkurenci, o kateri sem govoril še prej, nadalje proti vedno hujšemu zniževanju mezd, kjer zadruga ne morejo slepo slediti zasebno kapitalističnim podjetjem, in končno še proti velikemu svetovnemu oz. mednarodnemu napadu zasebnih trgovcev, obrtnikov in industrijalcev na nje.

Poglejmo si zdaj ta položaj zadrug. Tudi zadruga je — v kolikor niso mogle ali znale tega nadomestiti s povečanim številom odjemalcev in članov — prizadel veliki padec konzuma (padec prometa). Zadruga ne morejo pri današnji produkciji iskoriščati polne kapacitete svojih podjetij ali drugih poslov, s katerimi se pač bavijo. Težko jim je v borbi s kreditom, namreč pri prodaji na kredit, dasi je zadrugarsko načelo prodaja blaga za gotovino. Boriti se mo-

rajo z vsakdanjimi izpremembam cen, ki tako skačejo kakor barometer v aprilu, ko je zjutraj sonce, popoldne dež, zvečer pa spet sonce ali obratno. In tudi to skakanje cen je zanimiv simptom krize. Pri nakupu se zahteva danes plačilo takoj ali pa celo v naprej. Kreditno vprašanje je otežkočeno in pa tudi dvorezen nož. Zgoraj ni denarja, spodaj ni denarja, kaj — torej?

Ogabna konkurenca raste iz dneva v dan. Njen vzrok ni samo kriza, ki zaradi zmanjšane prometa poedinih konzumentov zahteva od vsakogar, da laže novih odjemalcev. Še drug vzrok je važen: Po koncu svetovne vojne sta se trgovina in obrt povsod izredno razširila. Kakor gobe po dežju so se odvajale nove trgovine in nove delavnice. Dasi vidimo to pri nas na vsakem koraku, vendar to zadavne točne statistike za Slovenijo ali Jugoslavijo ni. Je pa za Nemčijo, kjer je bil pred vojno eden trgovcev na 200—250 prebivalcev oz. sorazmerno številu gospodinjstev. L. 1930 pa je bil po eden trgovec na 60 ali celo še manj prebivalcev. Jasno je, da ti majhni trgovci še vse bolj občutijo padec konzuma oz. nakupa posameznika, prizadetega od krize, kakor pa veliki. Jasno je, da je zdaj za zasluzek posameznega trgovca manjši kosar prej, ko je imel 4 do 5 krat toliko odjemalcev kakor zdaj in še ti so razpolagali z vse večjo nakupno močjo kakor pa razpolagajo danes. In trgovci, ki se borijo zdaj za pridobitev vsakega posameznega kupca oz. gospodinjstva, so seveda vrgli silo vsega boja proti zadrugam, češ, da so one krive njih manjšemu prometu.

Potem pa zniževanje mezd! To je menda dandanes univerzalna medicina za zdravljenje krize in njenih posledic. Današnji kapitalist menda res ne zna svojega padlega dobička ki se po njegovih nazorih sploh ne sme znižati zavirati nikjer drugje, kakor pri zniževanju mezd in plač. Vendar ima, kakor smo videli to že zgoraj, ta univerzalna medicina ravno obraten učinek: kajti ona nadalje znižuje kupno moč glavnih konzumentov, t. j. delavstva, s tem se znižujeta spet konzum in produkcija in blodni krog se nadaljuje. Zadruga pa poznata ta blodni krog prav dobro in z njim vred vse druge gospodarske zakone, pa zaradi tega ne morejo enako zasebnim podjetjem zniževati plač in mezd, ker s tem dejansko in koncem koncem ni pomagano nikomur. Poleg tega zadruga vodstva dobro vedo, da je eden izmed ciljev zadrugništva vzdrževati primeren življenski standart svojih nameščenecv in dajati s tem drugim dober vzgled in s tem dejansko vzdrževati eksistenčni minimum konzumentov. Toda ta sorazmerno večja režijska otežkoče konkurenčnost, na katero se je pri današnji zavednosti večine tkzv. zadrugarjev treba še vedno prav zelo ozirati.

In četrta bojna fronta je napad kapitalistov in zasebno kapitalističnih gospodarstvenikov na zadruga. V Angliji, Franciji, Nemčiji, Švici, Českoslovaški in pri nas se vrši sistematičen boj proti zadrugam. Na vse mogoče načine se zasebno kapitalističen družabni red bori proti propadu in skuša seveda obdolžiti zadruga, da so tega stvarjanja krive. Vse mogoče stvari očitaajo zadrugam: da ne znajo gospodariti, da imajo preveč olajšav, da prodajajo nečlanom, itd. itd., vse samo z namenom, da bi se jim škodovalo. Zahtevajo visoko obdavčenje zadrug, kontrolo zadrugnih prodajal in privatnih podjetnikov, članstvo v trgovskih združenjih, podreditev raznim obrtnim in trgovskim zakonodam ter redom, komisarije itd. Vse z enim edinim namenom, da se zadruga napravi nemogoče in se privatna trgovina na ta način iznebi enega konkurenta, ki jo zdaj kontrolira ter ji je nad vse neljub. Ta boj je zelo oster.

Vse to so stvari, ki lahko škodujejo tudi našim zadrugam. Vendar naše zadruga stoje trdne kakor skala in se ne udajo. Mirno odbijajo napade na se in ostajajo v tem boju doslej še vedno kot zmagovalci. Četudi imajo v tej dobi krize kakšne



Čilkaška razstava: Mithy Wahl, plesalka v po "Old Manhattan Garden"

zadruga morda zgube, najstrašnejše, kajti to kmalu popravi. Glavne v tem boju, ki ga bjejo strani vzdrže. Vsak dan čitamo koliko ranjenecv tvecev je na strani naših nikov, koliko poravnav, zov, likvidacij itd. se izvri ali napove, na str drug pa takih ranjenecv tvecev sploh ni, ali pa številu minimalno.

Zaradi tega: nikakega vanja! Kvišku srea in zanimanje za zadruga. drugarji predvsem pa morajo stopiti okrog sv drug kakor da bi bili živ in kakor da bi morali napade od njih. Ali morajo imeti ti branili in zavesti dovolj ter dvirajo glave visoko. Vsi vedeti, da je trdnjava, branijo, njih svetilke, k je za nje zavetje vsak čas ti morajo, da je ta t njihova, da so oni njem niki in da bodo s padcem njave padli tudi oni sa bi bilo potrebno, moraj nesti tudi največje irtv da obvarujejo svojo trd

In kako jo bodo oču kriti morajo vso svojo v svoji zadrugi, povsod iskati novih odjemalcev delke svoje zadruga, z morajo staviti na razp dovolj lastnega kapitala vati morajo deleže, zaup rajo zadrugam hranili da se zadruga rešijo tu digne kapitala in splo jo utrjevati svojo zadr

Zaključujem z beseda narodne zadrugne zveze Zadrugarji! Veliken ki ste ga ustvarili in k zultat vaših žrtv za blaginjo, preti velika ne. Novi gospodarski te vilizacije, ki slonijo na solidarnosti, so postavi kocko.

Zadrugarji! Branite lo in svoje pravice: lastnem interesu, v int lotnega človeštva — družno gibanje izšlo, njih težkoč še večje in neje.

Zadrugarji vseh deže žite se!"

V borbo, kvišku glav plan!

Cvetko K

## PRIPOROČILO IN IZ

Izjavljam, da sem im prodati MOJ HOTEL prvo priobčenje ogla v ku Prosveta. Prodaj prvemu kupcu. Tem poročam list Prosveta sine sredstvo za ogla imate USPEH. Hvala Marold, Clev. Rest. Penna.

AKO JE V CHICAGO kateri naših rojakov, da im tako, da greje svoj dom s želim, ako je tako prijazni prijaviti na Prosveto, 2657 R. Ave., Chicago, Ill. Tel. Ro

## NUGA-TONE OJA VAŠE ORGANE

Ako so vaši organi slabi in se vti, vzamite NUGA-TONE — to d viti, ki je napravljena iz narvne krutine sveta z zdravili in NUGA-TONE daje novo zdravje in celotno zdravje.